

Lunds universitet
Avd för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare: Karin Nykvist
2013-03-18

Ann-Kristin Hamberg
LLYU60 – 2012-213

Rödluvor och vargar i dags- och kvällspress

- sagotypiska drag i nyhetsartiklar

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte.....	1
1.2. Metod och material.....	2
2. Bakgrund	3
2.1. Sagan och dess roll som normgivare.....	3
2.2. Två rödluvehistorier	4
2.3. Samtidens rödluveberättelser	6
3. Teori	7
3.1. Propps funktioner och personer.....	7
3.2. Intertextualitet.....	8
3.3. Arketypiska mönster	9
4. Undersökning	10
4.1. Vargen i nyhetstexter.....	10
4.2. Rödluvan i nyhetstexter	13
4.3. Jägaren i nyhetstexter	16
5. Avslutning	17
5.1. Diskussion	17
Käll- och litteraturförteckning	21

1. Inledning

Alla berättare vill bli trodda. Det gäller om den som berättar en saga och den som drar en skepparhistoria. Det gäller om det fantasifulle barnet. Det gäller om vetenskapsmannen och om domedagsprofeten. Journalisten har hela sin tillvaro byggd på att det som berättas ska uppfattas som sant.¹

Ovanstående kan läsas i Per Rydén och Rolf Yrlids *Text och verklighet* som behandlar nyhetstexter och reportage. I dagens pressade medieklimat måste man inom tidningsvärlden få ut en historia snabbt – kanske bara på några timmar. Man måste informera kortfattat och få läsarna att förstå vad det är för historia man vill berätta. Dessutom måste man bli trodd. Vad gör man då som journalist? Jo, kanske bygger man sin nyhetstext på redan kända föreställningar hos läsare. Kanske hänger man upp en nyhetshändelse på bilder, arketyper, myter och historier som läsaren och journalisten redan känner igen och har lätt att relatera till – nämligen de gamla folksagorna.

Uppenbara ordvitsar som rubriker med hänvisningar och vinkningar till folksagor finns givetvis i dagspress, exempelvis ”Farmor dödade vargen”- om en äldre kvinna som tar livet av en varg², eller när Aftonbladet skriver om ett basketlag i Ockelbo och har rubriken ”En askungesaga har sett sitt slut”, samtidigt som journalisten i ingressen kallar basketlaget för en ”ful ankunge”³. Formuleringar som dessa säger något om hur man hela tiden i media refererar till litterära, fiktiva gestalter och sagor. Det är så vanligt att man ofta, som läsare, inte tänker på det.

Nu för tiden har vi inga sagor eller sagoberättare på samma sätt som förr. Sällan sitter vi framför en sprakande vedbrasa och delar med oss av visdomar i allegorisk form. Vi får vår information från en annan gemenskapsdanande lägereld, nämligen press, radio och tv. Det är där sedelärande historier berättas för dagens människor. Man får givetvis inte glömma bort filmmediet och litteraturen, men de korta, slagfärdiga berättelserna som på något sätt säger. ”Där ser du hur det går när man...”, har kanske övertagits av något annat.

1.1. Syfte

Kan det då vara så att en nyhetsartikel använder sig av liknande struktur, persongalleri och arketyppiska mönster som en traditionell saga? Är samma saga berättad om och om igen i olika nyhetstexter? Kan man se ett intertextuellt samband mellan sagor och nyhetsartiklar? Är det i själva verket så att det vandrar omkring rödluvor, askungar och törnrosor i svensk nyhetspress

¹ Per Rydén & Rolf Yrlid. *Text och verklighet*, s. 153, Lund: Studentlitteratur, 1992

² ”Farmor dödade varg som gick till attack” *Expressen.se*

³ Thomas Amroth, ”En askungesaga har sett sitt slut”, *Aftonbladet*, 2004-03-05

varje dag, utan att vi egentligen tänker på det eller lägger märke till det?

Jag vill utröna om dags- och kvällspress utnyttjar samma struktur, myter och arketypiska mönster i sitt berättande som man har i den traditionella folksagan. För att tydliggöra dessa mönster har jag koncentrerat mig på en historia – nämligen den om Rödluvan och vargen och jag har försökt att se om det finns några typiska drag som är gemensamma för nyhetsartiklarna och sagan.

Min hypotes är att journalister som har skrivit nyhetstexterna på något sätt identifierar rödluvesagens struktur i en händelse och därefter använder sig av detta när de skriver sina artiklar. Vad händer då när nyhetstexten tar hjälp av sagans struktur, berättarteknik, arketypiska mönster och persongalleri? Väljer man att hårdvinkla en historia så mycket att man undgår att berätta det väsentliga eller blir händelsen tydligare genom att vi alla har fått en beskrivning med hjälp av gemensamma referenser? Är händelsen rödluveliknande väljer kanske journalisten att fokusera på detaljer som gör historien ännu mer rödluvelik.

1.2. Metod och material

Min analys kommer att handla om tre stora, tragiska händelser som beskrivits i dags- och kvällspressen under de senaste åren. Det är journalisternas beskrivningar av händelserna och urvalet av fakta, samt deskriptiva detaljer som jag är intresserad av. Jag vill se vilka sagotypiska inslag som återkommer i nyhetsartiklarna och i vilken grad intertextuella element flätas in.

De nyheter som jag kommer att analysera är mordet på den unga flickan Engla Höglund, som skedde 2008 i Stjärnsund i Dalarna, bortförandet av nioåriga Anna från Göteborg i november 2012 och slutligen rapporteringen av den unga kvinna som dödades av vargar i Kolmårdens djurpark i juni 2012.

Valet av dessa händelser beror dels på att de alla har fått mycket stor medial uppmärksamhet, att de alla har unga kvinnor/barn som offer och att det i alla händelserna förekommer förövare vars grymhet har varit exceptionellt stor – precis som i rödluvesagan.

Jag har använt mig av dagspress när jag har analyserat händelserna. Följande tidningar har undersökts: Expressen, Aftonbladet, GT, Svenska Dagbladet, Arbetarbladet, Dalarnas tidning, Dagens Nyheter och Göteborgsposten. Det har inte gjorts någon skillnad på dags- eller kvällspress i det här fallet.

De händelser som ska undersökas närmare får en mer detaljerad presentation här:

1. **Mordet på Engla Höglund i Stjärnsund, 2008.** I korthet hände detta: Engla får cykla själv för första gången. Lastbilschauffören Anders Eklund, som har varit i flera timmar på

platsen, stoppar Engla när hon cyklar längs vägen. Eklund pratar med flickan, tvingar in henne i bakluckan på sin bil och tar slutligen Engla av daga.

2. **Bortförandet av flickan Anna, i Göteborg, november, 2012:** Anna följs till skolan av sin syster. Strax innan de har kommit fram, blir Anna lämnad och får fortsätta sin vandring själv. En ung man dyker upp och stoppar Anna. Gärningsmannen bor i närheten och känner väl till området sedan tidigare. Han pratar med flickan och lurar med sig henne en bit bort. Med tvång för han ner henne i sina föräldrars källare, där han binder fast henne och håller henne fången i nästan ett dygn. Anna hittas av organisationen *Missing people* när gärningsmannen försöker smugla ut henne från området.
3. **Vargattacken på Kolmården i juni 2012:** En kvinnlig skötare går in ensam i ett hägn med vargar som hon har fött upp sedan de var valpar. Hon följer de instruktioner som finns för djurparkens personal. Vargarna dyker upp och något oklart händer inne i varghägnen. De djur som hon har fött upp, dödar och äter delvis upp henne.

2. Bakgrund

2.1. Sagan och dess roll som normgivare.

Sagor har genom tiderna fått fungera som förklaringsmodell och normvisare för verklighetens händelser. Många är de som anser att till exempel barn behöver sagan för att förstå sin samtid och för att ge mening åt oförklarliga och svåra händelser i livet⁴. Det är dock inte bara förståelsen och förklaringarna som är viktiga i sagorna. Det är de många lättfattliga elementen som är nödvändiga här. Barnpsykologen Bruno Bettelheim menar att unga människor behöver många faktorer för att hålla sitt intresse uppe för en berättelse. Den måste:

... kunna egga deras fantasi, hjälpa dem att utveckla sitt förstånd och att reda ut sina känslor, den måste svara mot deras fruktan och förväntningar, ge fullt erkännande åt deras svårigheter och på samma gång ge en vink om lösningar på problem som de är ansatta av. Den måste kort sagt, samtidigt knyta an till alla sidor av barnets personlighet ... I alla dessa och många andra hänseenden finns det i hela barnlitteraturen – på få undantag när- ingenting så berikande och övertygande för både barn och vuxna som i de gamla folksagorna”⁵

⁴ Bruno Bettelheim, *Sagens förtrollade värld*, s.10. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1982

⁵ Bettelheim, s.11.

Bettelheim menar visserligen att folksagorna inte säger något om vårt samhälle idag⁶, men om man ställer det mot modern medieforskning, kanske man skulle se saken på ett annat sätt. Behovet av att snabbt berätta en historia, som alla kan uppfatta, känna till och förhålla sig till, finns även för vuxna – speciellt i tidningsvärlden. Även nyhetsläsare har behov av att få svar på sina förväntningar och ge enkla svar och lösningar på problem. Per Rydén och Rolf Yrlid går så långt att de säger att nyhetsreportrar kan lära av både sagoberättare och forskare när de vill berätta en historia.⁷ På det sättet liknar folksagens och nyhetsartikelns syfte varandra ganska mycket.

Torsten Thurén skriver om just det här behovet att försöka hänga upp nyhetshändelser på tolkningar i sin bok *Vinklad verklighet*. Han menar att det är väldigt vanligt inom nyhetsjournalistiken att göra indirekta tolkningar av verkligheten och att dessa hjälper journalisten att förklara världen. Läsaren får i sin tur hjälp att förstå. Thurén går så långt som att säga att tolkningar till och med är nödvändiga i nyhetsjournalistik.⁸ Han hävdar också att journalistens syntryck, användning av bildspråk, val av fakta och referat av andras åsikter också innebär en personlig tolkning av verkligheten.⁹ Thurén själv drar paralleller till hur journalister gärna refererar till bibliska figurer och historier när det gäller nyheter om syndabockar.¹⁰ Steget från mytiska bibliska berättelser blir då inte långt till att referera till sagor i allmänhet och rödluehistorier i synnerhet

2.2. Två rödluehistorier

De två sagor som har varit mest normgivande för rödluehistorien är nedtecknade av Charles Perrault och Bröderna Grimm. Grundhistorien är den samma för de olika berättelserna, men fokus och slut, är aningen olika. Filmvetaren Monica Dofs Sundin berättar i sin avhandling *Rödluvan i filmens tidsålder* att Rödluvan blev en barnsaga ganska sent. Förut hade man sett barn som personer som inte var färdigutvecklade vuxna, men nu blev de en särskilt skör grupp som skulle skyddas och fostras på ett pedagogiskt och intresseväckande sätt.¹¹

Dofs Sundin påpekar också att sagan om rödluvan har funnits i ett flertal olika versioner och har anpassats för att passa många olika människor, kulturer och tidsepoker.¹² Antropologer vid universitetet i Durham har på senare tid visat att rödluehistorier har funnits i 2600 år och att det finns luvor i många av världens länder, anpassade till den kultur som råder. I

⁶ Bettelheim, s.11.

⁷ Rydén & Yrlid, s. 159.

⁸ Torsten Thurén, *Vinklad verklighet – journalisten, sanningen och fantasin*, s. 61, Stockholm: Norstedts, 1986.

⁹ Thurén, s. 63.

¹⁰ Thurén s. 73.

¹¹ Monica Dofs Sundin, *Rödluvan i filmens tidsålder*, s. 86, Edsbruk: Akademitryck, 2003

¹² Dofs Sundin, s. 87.

Kina blir Rödluvan slukad av en tiger och i Iran är huvudpersonen en pojke, men historien är den samma.¹³ Det verkar alltså finnas en rödluva för alla tider och kulturer. Frågan är bara vem hon är idag, hur hon skildras och var.

Bruno Bettelheim menar att sagor som är av något värde är till för barn.¹⁴ Han hänvisar till den kände sagoforskaren Andrew Lang och påstår att sagor som är alltför detaljrika, moraliskt vägledande och sedelärande inte lämnar mycket åt åhörarens fantasi. Därför förlorar berättelsen sin mening. Bettelheim förkastar i det här sammanhanget Perraults version av Rödluvan och menar att den är helt meningslös som saga.¹⁵ Perraults historia var framför allt riktad till en vuxen publik och det är hans version av Rödluvan, *Le petit Chaperon Rouge*, som är den som först nedtecknades.

Så här kan man i korthet sammanfatta Perraults *Le petit Chaperon Rouge*: Rödluvan har skickats iväg för att besöka sin sjuka mormor. Med sig har hon en kruka smör och en brödkaka. På vägen till mormor möter hon en varg, som helst vill äta upp henne direkt, men eftersom det finns några vedhuggare i närheten väntar han och frågar istället vart hon är på väg. Rödluvan stannar till och berättar vad hon ska göra och var mormor bor. Vargen rusar till mormor och äter upp henne, medan Rödluvan långsamt vandrar vägen fram och plockar blommor och nötter, samt fångar fjärilar. När den lilla flickan anländer till mormoderns stuga ligger vargen i mormors säng, utklädd till den sjuke släktingen. Han uppmanar Rödluvan att lägga sig ner hos honom i sängen varpå hon påpekar hur konstig mormor ser ut. Vargen förklarar varför han har stora armar, långa ben, långa öron och stora ögon. När Rödluvan slutligen frågar varför mormodern har så stor mun svarar vargen att det är för att han ska kunna äta upp henne och detta gör han också.¹⁶ Så slutar sagan.

Perraults version koncentrerar sig alltså mer på att man inte ska lita på någon man inte känner – hur oskyldig han än må verka, medan Bröderna Grimms rödluva är mer tydligt uppfostrande. Barn som lyssnar till Grimms version får verkligen veta konsekvenserna av att inte lyda föräldrarnas råd och förmaningar. Barnlitteraturforskarna Perry Nodelman och Mavis Reimer tar upp detta när det skriver att: ”For Perrault, children should know enough about evil to protect themselves from it. For the Grimms, children need only know how much they *don't* know so that they can see the wisdom of accepting the wise advice of their parents – and of cautionary fables like this one.”¹⁷

I bröderna Grimms version får Perraults saga ett tillägg, nämligen en jägare som

¹³ ”Rödluvan är 2600 år gammal” *Världens historia*, 2011-01-20.

¹⁴ Bettelheim, s.200.

¹⁵ Bettelheim, s.202.

¹⁶ Perrault, Charles. ”Sagan om den lilla rödhättan” *Gåsmors sagor*, s. 19-23 Avesta: Gidlunds, 1979

¹⁷ Perry Nodelman & Mavis Reimer, *The Pleasures of Children's Literature*, s. 308. Boston: Allyn & Bacon, 2003

kommer och räddar Rödluvan. Han skär upp magen på vargen och låter Rödluvan och mormor hoppa ut. Rödluvan hjälper sedan jägaren att fylla vargens mage med stenar, så att denne dör i samma stund som han vaknar.¹⁸ På detta sätt blir historien, trots att den är grym, mer barnvänlig. Flickan blir nämligen räddad och klarar sig.

2.3. Samtidens rödluveberättelser

Om Perrault och Grimms rödluva har varit ett oskyldigt, lättlurat offer, har nittonhundratalet och det nya millenniets skildringar av Rödluvan – subtila eller uttalade, ofta slutat med att huvudpersonen med hjälp av vargen har gjort sig fri från barndomen. I många verk har vargen varit befriaren och Rödluvans avvikelse från den upptrampade stigen har lett till utveckling och frigörelse. Romanen *Rödluvan på Manhattan* av Carmen Martín Gaité låter till exempel en ung, hårt hållen flicka träffa Mr Woolf (som ju då är vargen) och därefter råka ut för äventyr och fantastiska saker i storstaden.¹⁹ Istället för att ätas upp av vargen, låter hon sig uppslukas av New York – i positiv bemärkelse.

På 2000-talet har Rödluvan fortsatt sitt frigörelsetåg. I filmen *Red Riding Hood* från 2011²⁰, är den rödhättade hjältinnan en egensinnig flicka som förälskar sig i vargen och frivilligt följer med honom ut i det vilda. Monica Dofs Sundin berättar att även tidigare nittonhundratalsfilmer som till exempel *Cape Fear*, där en oskuldsfull, men nyfiken flicka, frivilligt lockas med av en farlig, sexuellt glupande varg/man, är ganska vanligt förekommande.²¹

Rödluvan på 2000-talet lockas inte bara av vargar, utan av varulvar och vampyrer, som får henne att överge sin trygga invanda väg och istället ta steget in i vuxenheten. *Twilight*-böckernas Bella är en modern, självständig rödluva som frivilligt går mannen/vargen – eller vampyren i det här fallet - till mötes och därför också blir vuxen.²² Det är slående att den moderna fiktionens rödluvor i mångt och mycket vänder på steken och låter vargen bli en symbol för den lockande sexualiteten och friheten. Om nyhetsmedia gör det samma när de väljer att berätta sina rödluvehistorier återstår att se.

¹⁸ Jakob Grimm & Wilhelm Grimm, ”Rödluvan”, *Bröderna Grimms sagor*, s. 149- Stockholm: Bonniers förlag, 1970

¹⁹ Carmen Martín Gaité. *Rödluvan på Manhattan*. Alfabet. 1998

²⁰ Catherine Hardwicke. *Red Riding Hood*, Warner Brothers, 2011.

²¹ Dofs Sundin, s. 376

²² Stephanie Meyer. *Twilight*. London: Atom, 2007

3. Teori

3.1. Propps funktioner och personer

Den ryske formalisten Vladimir Propp studerade under mitten på nittonhundratalet den ryska folksagan och menade att den rymmer 31 funktioner. Sagans händelseförlopp kan alltså delas in i 31 sekvenser, som alla kommer i en viss ordning. Detta är utmärkande för folksagor och han menar att undersagor (folksagor) visserligen kan sakna några funktioner, men att detta inte inverkar på ordningsföljden hos de andra delarna. Tillsammans bildar dessa ett gemensamt, och enligt Propp, mycket stabilt system.²³

Monica Dofs Sundin har lyckats hitta åtta av Propps 31 funktioner i Bröderna Grimms version av rödluvesagan. Det är de första i ordningen och här kan man se att rödluvesagan följer Propps teori till punkt och pricka:

1. **Bortavaro** – Rödluvan lämnar hemmet för att gå till sin mormor med kakor och vin.
2. **Förbud** – Modern uppmanar Rödluvan att inte dröja och hålla sig kvar på stigen.
3. **Kränkning** – Vargen dyker upp på stigen.
4. **Spaning** – Rödluvan stannar till och bryter därmed sitt ingångna löfte till sin mor.
5. **Utlämning** – Vargen lockar ur Rödluvan hennes ärende.
6. **Bedrägeri** – Vargen får uppgifter av Rödluvan om var hennes mormor bor.
7. **Delaktighet** – På så sätt utsätts hon för vargens list och blir samtidigt hans medhjälpare..
8. **Skurkaktighet** – Vargen beger sig till mormors hus och äter upp mormodern.²⁴

Dofs Sundin påpekar att både Grimms och Perraults versioner av *Rödluvan och vargen* i stort sett följer Propps funktioner. De skiljer sig dock åt på några ställen. I Perraults rödluva kan man inte hitta funktion nummer 2 eller 4. Eftersom Rödluvan i hans version inte har fått något förbud eller några förmaningar av sin mamma, kan hon inte kränka det, genom att stanna till och prata med vargen.²⁵

Förutom diverse funktioner identifierar också Vladimir Propp olika personer som ingår i en folksaga: *Hjälten, prinsessan* – som står som symbol för hjältens strävan, *falska hjälten* – som tar åt sig äran för händelsen, *sändaren* – som skickar hjälten ut på äventyr, *givaren* – ger hjälten ett

²³ Propp, Vladimir, "Undersagans transformationer", *Modern litteraturteori. Från rysk formalism till Dekonstruktion*, s. 58
Lund: Studentlitteratur, 2000

²⁴ Dofs Sundin, s. 87.

²⁵ Dofs Sundin, s.88

magiskt föremål, *hjälparen* – person som hjälper hjälten att nå sitt mål och slutligen *skurken* – som är den onda i sagan.²⁶

3.2. Intertextualitet

För att kunna beskriva hur rödluvesagan har vandrat från att vara ren fiktion, till att återuppstå i tidningstexter kan man använda sig av begreppet intertextualitet. Med detta menas att ingen text står ensam. Alla texter fungerar i ett sammanhang tillsammans med andra i relation.²⁷ Nodelman och Reimer definierar intertextualitet på följande sätt:

Finally, all texts – indeed the many words by which humans communicate their experience in speech, newspapers and letters, on TV and radio as well as in books – are connected with one another. Like the words in a dictionary, they all make most sense in terms of their relationship to other words that define and explain them.²⁸

Uttrycket *genetisk komparation*, måste också nämnas i sammanhanget. Med detta menas att man uttryckligen kan se hur en berättelse är en vinkning till en annan. Så här förklaras termen på ett enkelt sätt i den elektroniska litteraturskriften *Böcker, böcker, böcker*. ”Vi kan till exempel se till Bengt Ohlssons *Gregorius*, där man kan se en solklar genetisk komparation då hela boken är en spin-off på *Doktor Glas*.”²⁹

Intertextualitet innehåller också implicita samband som i det här exemplet: ”Burberys *Igelkottens elegans* innehåller en scen där en av huvudkaraktärerna äter madeleinekaka och dricker te, vilket är en implicit referens till Prousts mastodontverk *På spaning efter den tid som flytt*.”³⁰ Dessa implicita referenser ligger nära termen *allusion*. Exemplet som nämndes i inledningen med tidningsartikeln vars rubrik löd: ”Farmor dödade vargen” alluderar tydligt på rödluvesagan. Graham Allen menar i sin skrift *Intertextuality* att även verklighetsbaserade texter hämtar mening och har en relation till andra litterära texter.³¹ Läsaren till en tidningstext kan därför enkelt med hjälp av allusioner, och intertextualitet, förstå vinkningen till en rödluvesaga.

Litteraturvetarna Claes- Göran Holmberg och Anders Ohlsson förklarar intertextualitet med att även mytiska strukturer kan betraktas som intertextuella referenser. De tar upp Graal- temat, det vill säga det heliga uppdraget, som en outsinlig källa till olika berättelser.³² De hänvisar även till Julia Kristevas idé om en ”mosaik av citat” där alla texter är ställen där författare och

²⁶ Vladimir Propp, *Morphology of the folktale*, s.79-80. Austin: University of Texas Press, 1968

²⁷ Dofs Sundin, s. 24

²⁸ Nodelman & Reimer, s. 184.

²⁹ Intertextualitet, komparation och reception, *Böcker, böcker, böcker*, 2010-11-06,

³⁰ Intertextualitet, komparation och reception, *Böcker, böcker, böcker*, 2010-11-06,

³¹ Graham Allen. *Intertextuality*, s.12, Routledge: London, 2000

³² Claes-Göran Holmberg & Anders Ohlsson, *Epikanalys*, s. 45. Lund: Studentlitteratur, 1999

läsares idéer kan mötas.³³

Didaktikforskaren Fredrik Lindstrand hävdar i rapporten *Gestaltning, konstruktion och meningsskapande i ungdomars arbete med film* att intertextualitet idag fungerar som meningsskapare, inte bara mellan litterära texter, utan mellan olika medier och kan gå mellan vilka uttrycksformer som helst. Mottagarna av ett budskap har således en multimodal och en multimedial kompetens som gör att de kan läsa in intertextuella referenser, trots att dessa inte behandlas inom samma genre – eller ens medium. Det finns bara ett krav och det är följande:

En fungerande intertextualitet bygger på att åskådaren/läsaren har kunskap om den text, det material eller den händelse som refereras till. Den intertextuella referensen fungerar på så sätt i många fall som en inbördes kommunikation riktad till andra som är insatta i området och kan sägas fungera som en bonus för de som har tillräckliga kunskaper för att vidga de meningar som kommuniceras i den text där referenserna äger rum³⁴

Det är det här som skulle kunna vara vinsten med intertextuella referenser till rödluvehistorier i tidningstexter. Läsaren får en förståelse för bakgrundshistorien, man får bilder av hur de olika huvudpersonerna i nyhetsartiklarna är och ser ut och man kanske också kan få svar på frågor om varför personerna beter sig som de gör.

3.3. Arketypiska mönster

Enligt Vladimir Propp är undersagor, eller folksagor inte alls lika detaljrika och fyllda av beskrivningar som andra berättelser för barn³⁵ I de rödluvehistorier som Perrault och Bröderna Grimm nedtecknade, passar denna iakttagelse in väldigt väl. Det finns egentligen ingen tidsangivelse i sagorna och man får inte heller veta var historien utspelas. Alla som läser om eller får höra historien om Rödluvan kan därför applicera den på sina egna erfarenheter och sätta in henne i sin egen värld. Vargen blir någon som skulle kunna hota vem som helst i allmänhet och vilket litet barn som helst i synnerhet. Vad man däremot kan se är att alla historier bygger på välkända element och symboler, som gör att man som läsare snabbt fångar upp stämningar. Vargen är till exempel en sådan figur.

För att kunna undersöka hur journalister använder sig av traditionella rödluverefenser i de olika mediehistorierna, kan man fördjupa sig i Jungs begrepp och teori om arketyper. Kort skulle man kunna säga att en arketyper är medfödd. Det är den del av vårt psyke som talar om hur vi ska känna och som styr hur vi ska uppfatta olika situationer. Arketyperna är en del av vårt

³³ Holmberg & Ohlsson, s. 46,

³⁴ Fredrik Lindstrand, "Gestaltning, konstruktion och meningsskapande i ungdomars arbete med film", *Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier*, Norrköping 13–15 juni 2005. Konferensrapport publicerad elektroniskt på www.ep.liu.se/ecp/015/.036

³⁵ Vladimir Propp, "Undersagans transformationer", *Modern litteraturteori. Från rysk formalism till Dekonstruktion*, s. 64, Studentlitteratur, 2000

kollektiva medvetande och de finns uttryckta inte bara i våra drömmar, utan också i litteratur.³⁶

En arketyper är dessutom, enligt den jungianske psykologen Marie-Louise Von Franz, grund till våra folksagor. Det är i dessa som vi matas med arketyperiska bilder och symboler.³⁷ Von Franz förklarar i *Skuggan och det onda i sagan*, att varje arketyperisk symbol har en viss laddning och en bestämd ordning. När människan sedan omedvetet tänker på ett djur eller en arketyperisk symbol, glömmer vi bort ordningen och rationaliteten. Vi drabbas istället bara av känslan som arketyperen förmedlar.³⁸ Samma sak kanske händer när vi läsare skummar igenom en nyhetsartikel. Rent teoretiskt borde alltså samma arketyper som används hos exempelvis Perrault och Bröderna Grimm, finnas i dagspressens rödluvehistorier. Om man vill skapa en historia som läsaren snabbt känner igen, som frammanar gemensamma bilder i läsarens inre, samt ger en gemensam förförståelse för de olika personernas roll i händelsen, borde det finnas samma arketyperiska mönster i artiklarna som i sagorna.

4. Undersökning

4.1. Vargen i nyhetstexter

Förutom Rödluvan själv, är det ju vargen som är den andra huvudpersonen i sagan. Det blir ingen rödluvehistoria utan en varg – oavsett hur röd mössa flickan i berättelsen har eller hur mycket hon har i korgen till sin mormor. I Propps persongalleri är rödluvevargen den självklara skurken. Denne är lätt att identifiera. Men vad betyder då vargen? Används han i modern press på samma sätt som i rödluvehistorien? Kan man hitta intertextuella samband mellan Bröderna Grimm, Perrault och moderna tidningstexter?

Vargen har, enligt Marie-Louise von Franz, ända sedan urminnes tider fått stå som symbol för ondska i dess renaste form.³⁹ Redan i germansk mytologi är det Fenrisulven som inleder världens undergång, när han frigör sig från sina bojor och i romersk mytologi hör vargen ihop med krigsguden Mars. Von Franz beskriver också vargen som en symbol för urskillningslöst begär, med en ostoppar hunger.⁴⁰ Hon drar paralleller till Jungs idéer om att vargens glupska beteende kan liknas vid många neuroser och lättare personlighetsstörningar, där ”människan på grund av en olycklig barndom har förblivit infantil.”⁴¹ Jung påstår att dessa människor drivs av något som inte kan förklaras på annat sätt än en varglig hunger. Von Franz menar att de skulle

³⁶ Nodelman & Reimer, s. 228.

³⁷ Marie-Louise von Franz, *Arketyperiska mönster*, s. 226, Centrum för Jungiansk psykologi, Solna, 2002

³⁸ Marie-Louise Von Franz, *Skuggan och det onda i sagan*, s. 229, München: Kösel Verlag, 1985

³⁹ Von Franz, *Skuggan och det onda i sagan*, s. 229,

⁴⁰ Von Franz, *Skuggan och det onda i sagan*, s. 235

⁴¹ Von Franz, *Skuggan och det onda i sagan*, s. 235

vilja äta upp hela världen⁴² Vargen i rödluvesagan drivs av en glupande hunger. Han slukar rödluvan och han sätter dessutom i sig hennes mormor. Hans naiva drag är att det är en liten flicka han föredrar att kontakta och sedan sluka.

I sagan äter vargen upp mormor och Rödluvan och det är just barnet som han hotar. Vargen skulle i själva verket lika gärna kunna vara en vuxen man som dras till unga flickor. Denna parallell kan man se när Aftonbladet i en artikel låter en pappa, vars trettonåriga dotter några år tidigare umgicks med mannen som rövade bort nioåriga Anna i Göteborg, säga att. ”Jag förklarade för honom att det inte var lämpligt för en 18-åring att ha med en 13-åring att göra. Men nu i efterhand har jag förstått att hon mentalt var den äldre av dem.”⁴³ Anna-kidnapparen beskrivs i artiklarna av tidigare flickvänner på följande sätt: ”Han var bra på att prata. Han fick saker som inte var rätt att låta ok.”⁴⁴ I Dagens Nyheter fokuserar man på att mannen gör det som faller honom in och låter dennes advokat uttala sig: ”Han har nog inget motiv, det är nog en impulshandling, ett infall som kommer i stunden. Det finns ingen planering, inga syften.”⁴⁵

Så vad händer då när man ska försöka förklara en obegriplig förövare som en vuxen man som rövar bort den nioåriga flickan Anna i Göteborg? Vilka termer väljer journalisterna? Jo, de väljer att spela på vargarketypen, där denne drivs av ett barnsligt, pockande, själviskt begär. En människa är alltid mycket komplex, men för förståelsen tar journalisterna bara de enklaste dragen hos förövaren – och det är den glupande infantila vargens. Många fler saker har säkerligen sagts om denne man, men media vill inte fokusera på det. Den slukande, hungrande och ostoppbara vargarketypen passar bra in i mediedramaturgin. Alla kan förstå den. Sagobakgrunden gör att vi vet att den här mannen är någon man ska akta sig för. Det som till en början verkar oförklarligt, blir genom rödluvesagens intertextuella, implicita samband lite mer förståeligt. Vi vet vad bilden av vargen säger oss. Vi har fått den sen Perrault och Bröderna Grimm och vi har fått veta precis hur vi ska reagera inför den – med fasa och avsky.

Även Englas mördare, Anders Eklund beskrivs som barnslig och lite dum, med en ständig hunger. Det blir ett fokus på att äta i beskrivningen av Eklunds personlighet. Av någon anledning vill man gärna berätta att Eklund åkte direkt och åt pizza efter brottet.⁴⁶ Antagligen äter alla gärningsmän någon gång efter att de har gjort något. Även om en människa är ond, vidrig och full av elaka avsikter, så har denne behov av att stoppa i sig mat någon gång. Det intressanta är här att man väljer att fokusera på Eklunds glupande hunger, till skillnad från andra mordfall.

⁴² Von Franz, *Skuggan och det onda i sagan*, s. 236

⁴³ Martin Ekelund, ”Josefin, 13, försvann med den häktade 24-åringen” *Aftonbladet*. 2012-11-14,

⁴⁴ Martin Ekelund, ”Josefin, 13, försvann med den häktade 24-åringen” *Aftonbladet*. 2012-11-14,

⁴⁵ Oscar Julander. ”Advokaten: Han bara fattade tag i henne”. *GT* 2012- 11-10.

⁴⁶ Sofia Jansson. ”Han köpte pizza och cigaretter medan Engla låg kvar i bilen”. *Expressen*. 2008-17-15

Vargarketypen framträder mycket tydligt i bilden som målas upp av Eklund och man kan se klara intertextuella referenser med tydlig genetisk komparation till Perraults rödluvehistoria. Den här vargen slukade inte Rödluvan och farmor, men han slukade en pizza – även det en symbol för frosseri och omätthet. Hade journalisterna brytt sig om att rapportera om Eklund hade beställt sallad eller en slät kopp kaffe? Synen på Eklund hade i så fall blivit att denne var måttlig och återhållsam, vilket inte alls stämmer med vargarketypen och de intertextuella referenser man kan dra till rödluvehistorien.

Vargsymboliken blir än starkare när man låter en psykiater beskriva sin bild av Eklund i en artikel: ”Hans största problem är att han har krafter inom sig som han inte har kontroll över. Han kan inte säga nej, utan måste fullfölja sin drift.”⁴⁷ Även här lyfter man fram den okontrollerbara vargarketypen som inte går att stoppa.

Kolmårdenhändelsens artikelförfattare har inte alls med några detaljer om vargarna och deras barnslighet eller glupande hunger. Man beskriver dem som de djur de är. Svenska Dagbladet skriver att de är vilda djur som ska behandlas på så sätt – inga lömska förövare med smak för människor.⁴⁸ Det finns ingen skuldbeläggning av vargarna, bara diskussioner om rutiner har följts på djurparken eller inte. Vargarketypen, så som vi har lärt oss att känna igen den finns inte alls. Intertextuella referenser till rödluvesagan lyser med sin frånvaro, trots att det i det här fallet rör sig om just vargar i en skog som dödar och äter upp en ung kvinna.

I många sagoillustrationer – till exempel den hos Perrault - har vargen haft flera olika skepnader och är faktiskt iklädd olika manskläder. Monica Dofs Sundin har sett att dessa kläder ofta representerar manliga yrken eller sysselsättningar som antyder en icke-trygg tillvaro. ”Vargen avbildas bland annat som sjöman, soldat, trashank eller käppförsedd vandrare”.⁴⁹ I nyhetstexter är sällan mördaren/förövarens yrke intressant för själva brottsbeskrivningen, men vissa gånger tas denna detalj upp. Det läggs till exempel mycket fokus på Englas mördare Anders Eklunds vagabonderande liv och hans arbete som yrkeschaufför. ”Han började jobba på ett åkeri i Hofors och körde både när- och fjärrtransporter.”⁵⁰ Eklunds rastlösa natur blir tydlig och beskrivningen går i en rak linje tillbaka till den kringvandrande vargen i sagan.

Vargarketypen kan också stå för det vilda, otämjda och farliga möte med civilisationen. Marjorie Garber skriver i *Vested interests* om hur vargen i rödluvesagan symboliserar just detta. Hon frågar sig om vargen är: ”... a werewolf in the older sense, a human being who crosses a boundary between civilization and wildness.”⁵¹ I rödluvesagan är vargen utklädd till farmor, som

⁴⁷ Andreas Victorzon, ”Psykiatern: Han är en typisk seriemördare”. *Aftonbladet*. 2008-04-14

⁴⁸ Mira Hjort. ”Djurskötare är ett farligt yrke”. *Svenska Dagbladet*. 2012-06-17.

⁴⁹ Dofs Sundin s. 51

⁵⁰ Kerstin Nilsson. ”Så blev han en mördare”, *Aftonbladet*. 2008-04-15.

⁵¹ Marjorie Garber, *Vested Interests – Cross dressing & cultural anxiety*. s. 376. London: Routledge, 1992

ska stå för det trygga, hemtama, men samtidigt representerar han den största faran, nämligen att bli uppäten och utplånad. Aftonbladet ställer sig frågan hur Anders Eklund kunde mörda genom att avmänskliga honom när skriver raderna: ”Hur kunde han bli vad som de flesta i dag skulle kalla ett monster?”⁵² Fokus ligger också på att han skulle vara en mystisk dubbelnatur: ”Mycket talar för att Anders Eklund, 42, haft två olika sidor. En som han visat för familjen. Den som är snäll och gemytlig. Den som, enligt ett yttrande från frivården, ’lever under ordnade förhållanden med bostad och arbete’. Den som är social och åker runt på hemorten med sina tärningar dinglandes i backspeglarna. Han ’hjälpes allt och alla’, som vännerna säger.”⁵³

Mannen som rövade bort nioåriga Anna beskrivs även han som kluven – en person som gränsar till det hjälpsamt, inställsamma, men som har en annan sida – som kan hugga när man minst anar det. En av alla de människor som letade efter Anna beskriver att gärningsmannen har rört sig i området. Han berättar också följande om förövaren: ”... det var viktigt för den unga mannen att klargöra att han inte kände flickan.– Jag känner inte henne och jag vet inte vem hon är, sa han. Det var tydligen väldigt viktigt för honom att säga det. Han var nedstämd och konstig.”⁵⁴ Även här ligger fokus på en kluvenhet som saknas i andra artiklar om gärningsmän.

När det gäller både Engla- och Anna-historien får man intrycket att det är oerhört viktigt att trycka på det faktum att personerna var så dubbla – att vilken ung flicka som helst skulle kunna luras av deras snälla sida, samtidigt som den mörka delen finns närvarande. Propps teori om sagans allmängiltighet kommer därför igen i dessa nyhetsartiklar.

I Anna-fallet verkar det vara väldigt viktigt att understryka att gärningsmannen ser ut som en vanlig person man skulle kunna möta under en söndagspromenad. Helt onödiga detaljer om mannens klädsel kommer med: ”Mannen själv hade jeans och en flanellskjorta.– Han såg väldigt alldaglig ut, säger John Petersson.”⁵⁵ Gärningsmannen kan alltså vara vem som helst, får vi veta – och vi måste se upp – men vi får också en förklaring av ondskan. Skurkarna är ju rödluvevargar och betar sig därefter.

4.2. Rödluvan i nyhetstexter

I en saga är det enkelt för läsaren att räkna ut vem som är god och vem som är ond. Nodelman och Reimer går så långt att de påstår att man redan från början i en saga kan veta om man ska fatta sympati för personen eller inte. De menar också att godhet definieras av situationsbundenhet. Ett offer, eller en person som blir utnyttjad är automatiskt sedd som god i

⁵² Kerstin Nilsson. ”Så blev han en mördare”. *Aftonbladet*. 2008-04-15.

⁵³ Claes Peterson, ”Han verkar ha en mörk sida, men den har han aldrig visat”. *Aftonbladet*. 2008-04-04,

⁵⁴ Diamant Salihu. ”Peter, 58: 24-åringen sökte efter Anna, 9”. *Expressen*. 2012-11-09

⁵⁵ Oscar Julanderr & Diamant Salihu. ”Man anhållen för kidnappning av Anna” GT, 2012-11-09

en saga.⁵⁶ I de olika tidningsartiklarna kan man se att offret/rödluvekaraktären ganska snabbt beskrivs som just helt ren, god och oskyldig. Engla Höglund beskrivs mycket sparsamt i artiklarna, men det som det fokuseras på är hennes absoluta oskuld. I allt det svåra koncentrerar man sig på detaljer, detaljer som egentligen är helt onödiga för en nyhetsrapportering: ”En liten flicka med tandställning, på cykel, på väg hem till mamma.”⁵⁷

Viljan att understryka att Engla inte har tagit den väg som hon skulle, finns däremot. Även här alluderar man på sagans idé och Propps funktion ”kränkning av förbud” bakas in i nyhetsartiklarna. Journalister citerar gärna Anders Eklund, när han berättar att han påpekat att Engla Höglund inte åkte på stora vägen: ”Ja, jag försökte vara trevlig men sen när hon propsade och började mopsa upp sig och sa att det var en genväg hem och hade arrogant syn emot mig.”⁵⁸ Så, liksom Rödluvan, hade Engla inte hållit sig till den rätta vägen. Detta understryks i journalisters val av vinkel – även om det inte på något sätt antyds att Engla själv har någon skuld i frågan. Man får också veta att Engla fick cykla ensam och att mamman hade förmanat henne många gånger om detta⁵⁹

”Han hängde alltid kvar till stängning och erbjöd flickorna skjuts hem. Jag sa åt dem att aldrig någonsin följa med den mannen.”⁶⁰ Detta berättar en krogägare, där Eklund ofta åt middag på sina turer. Att journalisten har valt att ta med detta är slående. Det är ju precis samma typ av varning som Rödluvan får i Bröderna Grimms saga.

Monica Dofs Sundin har en aning annorlunda infallsvinkel på oskuldsfrågan i rödluvehistorien. Hon berättar att Rödluvan i de allra flesta versioner får representera hur hon riskerar sin egen oskuld och att sagan handlar om dilemmat huruvida hon ska släppa in vargen i sin egen kropp eller inte – oavsett om det är av hunger eller av sexuell art.⁶¹ Dofs Sundin berättar vidare att det allra tidigaste tecknet på att sagan kan läsas som en berättelse om sexualitet, kan skönjas redan i Perraults version. När Rödluvan kommer till vargen säger mormor i Perraults originalversion: ”Viens te coucher avec moi”. Dofs Sundin skriver att detta kan tolkas som sexuella förtecken, som ”Kom och ligg med mig” eller som det något oskyldigare: ”Kom och lägg dig bredvid mig”.⁶² Rödluvan väljer ju att i Perraults version tolka det hela på fel sätt och blir därför uppäten. Hur den nioåriga Anna tolkade den 24-åriga kidnapparen får vi som läsare aldrig veta. Hon visste inte vem han var eller att han hade intentionen att hålla henne fången. Man väljer i artiklarna att inte fokusera på flickan, men man får ändå detaljer om att gärningsmannen

⁵⁶ Nodelman, & Reimer, s. 315.

⁵⁷ Kerstin Nilsson, ”Så blev han en mördare”. *Aftonbladet*, 2008-04-15.

⁵⁸ Gunnar Eriksson. ”Engla försökte fly från Anders Eklund”. *Arbetsbladet*, 2008-07-19.

⁵⁹ Mikaela Larm, ”Engla kom aldrig hem”, *Dalarnas tidning*, 2008-04-06

⁶⁰ Jill Sjölund & Anna Åberg. ”Han åt Pizza efter mordet” *Aftonbladet*, 2008-04-14.

⁶¹ Dofs Sundin, s. 37

⁶² Dofs Sundin, s. 37

har chattat med småflickor förut och att han inte alls har ärliga avsikter. Ingen har dock beskrivit flickan som om hon skulle ha följt med *helt* frivilligt. Istället får man i många texter veta att: ”Hon var skräm, ledsen, kall och trött”⁶³, att hon har ”... varit livrädd under varenda sekund”⁶⁴ och att hennes mamma vittnar ”... om hur Anna inte längre vill gå ut ensam, alltid vill bli åtföljd av vuxen till och från skolan, misstänksamt kollar in alla okända män och absolut inte vill berätta, inte ens för föräldrarna om vad hon varit med om.”⁶⁵

I Engla-fallet får man beskrivet för sig vad som hände, vad vargen/Eklund sa. ”Vad gör du här ute i skogen?” ska han, enligt en källa, i förhör ha berättat att han frågade sitt offer.⁶⁶ Självklart måste brottsoffer och förövare prata med varandra, men rödluverferensen är så uppenbar här. Eklund sa säkert många fler saker, men vargens nyfikenhet och frågan lyfts fram av journalisterna.

Bettelheim berättar följande: ”Lilla Rödluvan gestaltar i symbolisk form pubertetsflickan i den farofyllda oidipuskonflikten och räddar henne sedan ur den för att hon ska mogna utan konflikter.”⁶⁷ Han lägger stor del av skulden på Rödluvan i sagan och menar att man är uppenbar i sitt skuldbeläggande av rödluvan eftersom: ”Inte ens ett fyraårigt barn kan låta bli att undra vad Lilla Rödluvan tänker på, när hon svarar på vargens fråga och ger honom direkta anvisningar om vägen till mormors stuga. Barnet undrar i sitt stilla sinne vad det är för mening med en sådan information, om det inte är för att hon vill försäkra sig om att vargen skall hitta dit.”⁶⁸

Bettelheim menar alltså att det är Rödluvans eget fel – visserligen omedvetet, men skulden ligger ändå på henne, både i Bröderna Grimms saga och i Perraults version. Här skiljer sig moderna tidningslavor från den traditionella sagan. Samhällsutvecklingen och synen på barnet/kvinnan och offers skuld är helt annorlunda nu. I Englafallet är rödluverferenserna mycket starka, men ingen skuld läggs på den lilla flickan, så som det indirekt görs i sagan. I Annafallet kan man dock ana att en del journalister försöker lägga en liten del av frivilligheten på Anna själv. Hon kanske inte ville stanna, men hon kämpade inte för att slippa heller: ”Att det brottet nu bedöms som olaga frihetsberövande och inte människorov indikerar att 24-åringen kan ha hållit kvar Anna med övertalning snarare än våld.”⁶⁹ Detta får vi veta av en aftonbladetjournalist. När det gäller Kolmårdenhändelsen kan man inte hitta intertextuella drag av Rödluvan alls. Den

⁶³ ”Försvunnen flicka funnen nära hem”. *SVD*. 2012-11-09

⁶⁴ Peter Linné, ”Flickan var livrädd varenda sekund”. *Göteborgsposten*. 2013-02-01-

⁶⁵ Ingemar Nilsson & Anna Mattsson. ”Kidnappade Anna, 9 – döms till fängelse”. *GT*. 2013-02-25.

⁶⁶ Sofia Johansson, ”Han köpte pizza och cigaretter medan Engla låg kvar i bilen”. *Expressen*. 2008-07-15 /

⁶⁷ Bettelheim, s.205.

⁶⁸ Bettelheim, s.206.

⁶⁹ Martin Ekelund. ”Josefin, 13, försvann med den häktade 24-åringen”. *Aftonbladet*, 212-11-14

kvinnliga djurskötaren beskrivs som erfaren och kunnig.⁷⁰ Händelsen är tragisk, men det finns inga allusioner på oskuld, brytande av något förbud eller annat rödluveintertextuellt.

Hos den bortrövade Anna kan man däremot hitta ikonografiska intertextuella referenser till rödluvesagan. Mycket fokus läggs på att hon har på sig en luva när hon hittas och räddas: ”En person från *Missing People* lyfte då på luvan barnet hade på sig – och såg att det var Anna.”⁷¹ Denna obetydliga detalj kommer tillbaka på fler ställen. Den är uppenbart redundant i sammanhanget, men journalisterna väljer ändå att skriva om den: ”... hon kom i en jacka med huva över sina egna kläder, men det är inget som polisen har velat kommentera.”⁷²

Även området där Anna blev bortrövad beskrivs som rödluveliknande miljö för att förstärka intertextualiteten. Allusionen och vinkningen till sagan är uppenbar: ”Det var strax intill det stora, branta och bergiga skogsområdet, som flickan hade sin skolväg längs Skårsgatan, varför söksområdet blev mycket stort.”⁷³

4.3. Jägaren i nyhetstexter

Enligt Bettelheim är mannen/vargens symboliska roll väldigt betydelsefull för sagan. Han (man/varg) är nämligen delad i ett motsatspar. Dels är han den farlige som förför, lurar och dödar mormor och dels är han en stark räddare – en fadersgestalt. Bettelheim menar att den unga rödluvan försöker göra sig bekant med mannens natur och dess motsägelsefullhet. Dels finns de asociala själviska tendenserna hos vargen och dels finns de osjälviska, sociala och omtänksamma delarna hos mannen, nämligen jägaren.⁷⁴ Vargnaturen har ju redan diskuterats ingående, men räddaren, den proppska hjälparen, har däremot ännu inte fått så stort utrymme. I Englafallet lyser en sådan räddare eller jägare med sin frånvaro. Det finns inga intertextuella vinkningar i artiklarna till någon jägare som skulle kunna komma och hjälpa – av den enkla anledningen att Engla, liksom Perraults rödluva inte fick någon hjälp. Det finns ingen att beskriva eller alludera på. Man får heller aldrig veta hur hon kunde ha blivit hjälpt.

I Anna-fallet kan man däremot se att jägar/hjälparpersonen kommer fram- till viss del. Där får organisationen *Missing people* en stor plats. De beskrivs om hjältar och de som ”avslöjar” förövaren/vargen – precis som i sagan. ”Vi undrade vad en liten skrämmd flicka gjorde ute på gatan med en okänd man klockan tre på natten, säger patrulledaren John Pettersson vid Missing People.”⁷⁵ Man drar av Anna den luva hon är gömd under och ”avslöjar” dessutom

⁷⁰ ”En oerhört tragisk händelse”. *Dagens Nyheter*. 2012-06-17,

⁷¹ Oscar Julander & Diamant Salihu. ”Man anhållen för kidnappning av Anna” *GT*, 2012-11-09

⁷² Mikaela Åkerman, ”24-åring anhållen för människorov”. *Svenska Dagbladet*, 2012-11-09.

⁷³ Johan Hellekant. ”Idag går inga barn ensamma”, *Svenska Dagbladet*, 2012-11-09.

⁷⁴ Bettelheim, s.206.

⁷⁵ Johan Eslander & Patrik Micu, ”Så kunde Anna räddas imorse” *GT*, 2012-11-09

vargen/kidnapparen, som låtsas att han är ute för att hjälpa till i sökandet.⁷⁶

När det gäller Kolmårdenhändelsen finns inte heller här någon jägare/hjälpare. Räddningen kommer för sent och journalisterna väljer att inte beskriva deras arbete ingående. Det enda som diskuteras är en ändring i djurparkens rutiner och att man ska kartlägga händelsen.⁷⁷

5. Avslutning

5.1. Diskussion

Det som från början verkade vara en solklar rödluvehistoria och det som jag, före min undersökning skulle tro att journalisterna borde ha pepprat med allusioner, intertextuella referenser och vinkningar, var Kolmårdenhändelsen. Själva förloppet har ju allt en journalist behöver för att göra en egen rödluvehistoria: en ung, ensam kvinna, lömska vargar, samt jägare/räddningstjänst som ska komma och rädda henne. Vid en närläsning av de journalistiska texter som behandlar händelsen, visar det sig dock att denna historia inte alls berättas på det här sättet. Vargarna förklaras varken jungianskt arketyiskt, så som det görs i rödluvesagan, eller som strukturalistiskt proppska skurkar. Ingenstans beskrivs en vildsint hunger, en dubbelnatur, ett svek eller en lömsk lurig bov. Händelsen berättas istället ofta i naturvetenskapliga termer och journalisterna låter sällan poetiska och känslomässiga beskrivningar brodera ut texten.

Journalisterna verkar alltså inte alls lockas att ägna sig åt intertextuella referenser till rödluvesagan i Kolmårdenhändelsen. Vad kan det då bero på? En avgörande faktor skulle kunna vara att berättelsen om Rödluvan och vargen inte alls handlar om någon varg och att alla läsare, samt journalister identifierar historien som en man som rövar bort en ung flicka. Vargen i rödluvehistorien är alltså hårt kopplad till en manskgestalt. Rödluvehistorien och de intertextuella referenser som görs till denna i nyhetsartiklar, har alltså syftet att förklara oförståelig ondska på ett sätt som man kan relatera till. Vargar i en djurpark, ses inte som oförklarligt onda. De ses endast som en del av en tragisk olyckshändelse.

De andra två händelserna som beskrivs i nyhetsartiklarna, nämligen Englamordet och bortförandet av Anna, är däremot fyllda av rödluedetaljer. Fokus i de här beskrivningarna verkar ligga på intertextuella referenser till vargen i rödluvesagan. Det är vargen/förövaren som får störst uppmärksamhet i journalisternas beskrivningar och det är också här som man kan se hur skribenter väljer ut vissa detaljer för beskrivning av mördaren eller kidnapparen. Just att man

⁷⁶ Oscar Julander & Diamant Salihu, ”Man anhållen för kidnappning av Anna”. *Göteborgsposten*. 2012-11-09

⁷⁷ Anna Skarin, Rebecka Martikainen & Erik Högström, ”Kvinna död i attack av varg på Kolmården”. *Expressen* 2012-06-17.

fokuserar på Eklunds och Anna-kidnapparens oförmåga att hejda sig, deras barnsliga preferenser och deras lömska dubbelnatur, genom att använda sig av samma arketypiska mönster som rödluvesagans, är slående. Att man låter Eklund säga: ”Vad gör du här ute i skogen?”, att man siktar in sig på vad han äter, att man hänger sig fast vid den vagabonderande, osäkra vargarketypen gör likheterna mycket stora med rödluvevargen och läsaren förstår vad det är för typ av skurk man har att göra med.

Kanske kan det vara så att man med hjälp av tidningstexterna kan se vargen i rödluvesagan ur ett annat, tydligare ljus. Rödluvevargen är inte alls någon varg. Han är mer en människa än ett djur och det är just därför man inte alluderar på sagan i Kolmårdenhändelsen. Djur som skadar en människa verkar inte locka någon journalist att plocka fram de arketypiska drag som vargen har. Läsaren ges inte alls samma koppling. Den stora stygga sagovargen är en man, en förövare.

Det är alltså vargarketypen som får störst utrymme i dagspressens val av beskrivningar. Offrets karaktär framhålls inte alls lika mycket. Det är inte heller så att man i nyhetsartiklarna kan se att offret ges någon som helst skuld – vilket hon ju beläggs med i rödluehistorien, genom att hon inte lyder sin mammas råd. En likhet, som man nämner, men väljer att inte utveckla är att Engla tar en genväg genom skogen istället för den väg hon skulle ha cyklat. Englas val av en annan väg skulle, om man hade velat, kunna ha använts och tryckts mycket hårdare på som intertextuell referens till rödluvesagan, men det verkar som om man väljer att endast snudda vid detta faktum och kittla läsarens omedvetna med detta. Så är det även med Anna-bortförandet. Det spekuleras aldrig om något helt frivilligt bortförande, utan tvärtom ser de flesta journalister till att citera människor som säger att Anna aldrig skulle följa med någon. Det är heller aldrig någon fråga om att hon skulle ha tagit någon annan väg än den hon blivit tillsagd att gå.

Så den eventuella skuldfråga som ligger i rödluvesagan undviker journalisterna att vidröra. Det finns inte heller några vinkningar till moderna rödluvor. Inget av offren har beskrivits som olydigt eller frihetstörstande. Detta lyser helt med sin frånvaro i de journalistiska texterna. Händelsernas allvarliga natur och med tanke på att det är så små barn som har råkat ut för detta, gör kanske att man helt undviker dessa referenser. Man behöver inte heller dem. Eklund och mannen som förde bort Anna, behöver däremot förklaras med termer vi känner igen. De blir vargar. Offren behöver inte någon hjälp av sagor eller för sagor arketypiska mönster för att vi ska förstå att de är oskyldiga.

En intressant sak vore att undersöka hur journalister i nyhetsartiklar väljer att beskriva våldtäktsoffer, med lite äldre kvinnor. Kanske skulle rödluvereferenserna bli starkare där och vargarketypen tonas ned något. Rättegångsprotokoll, där advokater försvarar förövare, vore också

intressant att undersöka för att se hur den ”skyldiga” rödluva som borde anat sig till vad som skulle hända när hon följde med vargförövaren hem beskrivs. Kanske skulle man hittat fler tendenser där.

Vad som däremot är slående med Anna-bortförandet, är att många journalister fokuserar på att hon hade en luva på sig när man hittade henne. Många beskrivningar finns av hur de räddande ”jägarna” från *Missing people* lyfte på luvan och hittade Anna. Här verkar finnas ett behov av att alludera på rödluveklädseln och få läsaren att tänka på Perrault och Grimms historia.

Fokus på skogen som ligger runtomkring området beskrivs också ingående i artiklarna. Just de här detaljerna känns som att man har med mest för att kunna förstärka hotet från vargarketyten. Skogens ständiga närvaro, den lilla flickan, gömd under en luva, hårt hållen av förövaren/vargen, skapar en än mer skrämmande syn, som gör att man som läsare inte kan värja sig från att få upp bilder av Rödluvan. Samma sak är det med den ensamt cyklande flickan Engla, som stoppas av Eklund. Beskrivningen av att hon tog fel väg och istället cyklade genom skogen, gör att man även här ser en vilsen sagokaraktär som råkar illa ut. Men det är återigen inte Rödluvan som fokus ligger på, utan beskrivningen av vargen.

Slutligen skulle man alltså kunna dra slutsatsen att rödluvereferenser i allra högsta grad finns i modern dagspress. Behovet av att varna unga flickor från att bete sig på ett visst sätt har dock försvunnit. Rödluvereferenserna och flickans eventuella skuld, på det sätt som Bröderna Grimm och Perrault beskrev den, är borta. Istället ligger fokus på en annan i Propps persongalleri, nämligen skurken. Vargen beskrivs ingående i dagspress och precis som hos Perrault fokuserar historierna på att förklara för vuxna vad som händer – inte när unga flickor leker med vargar, utan när vargar släpps lösa. Det verkar finnas ett behov av att förklara gärningsmännen med hjälp av välkända sagotypiska mönster, så att man som förälder ska kunna känna igen, kanske lugnas eller få en förklaring till händelserna.

Gör man då våld på sanningen genom att fokusera så starkt på vargarketyten som vi läsare känner igen från sagan? Svaret är nog faktiskt nej på det. Själva händelserna beskrivs klart, koncist och utan att man försöker pressa in artiklarna i några proppska sagofunktioner. Det är just vid beskrivningen av, framförallt, förövaren och dennes personlighet, som journalisternas val av verklighetsbeskrivning hårdvinklas. Vinkeln hjälper dessutom mer än den stjälper, när det gäller förståelsen av skurken. Kanske är det så att rödluvesagan är en nödvändig referens för att man ska kunna berätta om förövare på ett begripligt sätt. Ondskan är ju så främmande och så oförståelig i de här incidenterna att arketyperna behövs för att vi ska försöka få någon ordning i tillvaron. Så från att tydliggöra verkligheten för barn har rödluvesagan gått vidare till att förklara

världen för deras föräldrar. Sagan blir alltså ständigt aktuell. Så länge det finns skurkaktiga vargar i verkligheten kommer Rödluvan att vara närvarande.

Käll- och litteraturförteckning

Allen, Graham. *Intertextuality*. London: Routledge, 2000

Arnroth, Thomas, "En askungesaga har sett sitt slut". *Expressen*, 2004-03-05, <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/basket/article10438277.ab>

Bettleheim, Bruno. *Sagans förtrollade värld*. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1982

Dofs Sundin, Monica, *Rödluan i filmens tidsålder*. Edsbruk: Akademitryck; 2003

Ekelund, Martin. "Josefin, 13, försvann med den häktade 24-åringen". *Aftonbladet*. 2012-11-14, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article15771052.ab>

Eslander, Johan & Micu, Patrik. "Så kunde Anna räddas imorse" *GT*, <http://www.expressen.se/gt/sa-kunde-anna-raddas-i-morse/>

Eriksson, Gunnar. "Engla försökte fly från Anders Eklund". *Arbetsbladet*, 2008-07-19. <http://arbetsbladet.se/nyheter/hofors/1.66786-engla-forsokte-fly-fran-anders-eklund>

"Farmor dödade varg som gick till attack" *Expressen.se*, <http://www.expressen.se/tv/nyheter/utrikes/farmor-dodade-varg-som-gick-till-attack/>

"Försvunnen flicka funnen nära hem". *SVD*. 2012- 11-09 http://www.svd.se/nyheter/inrikes/forsvunnen-flicka-funnen-nara-hem_7655904.svd

Gaite, Martin Carmen. *Rödluan på Manhattan*. Stockholm: Alfabeta, 1998

Garber, Marjorie, *Vested Interests – Cross dressing & cultural anxiety*. London: Routledge, 1992

Grimm, Jakob & Grimm Wilhelm, "Rödluan", *Bröderna Grimms sagor*. Stockholm: Bonniers förlag, 1970

Hardwicke, Catherine. *Red Riding Hood*, Warner Brothers, 2011.

Hellekant, Johan "Idag går inga barn ensamma" *Svenska Dagbladet*, 2012-11-09. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/dagen-efter-kidnappningen-gar-inga-barn-ensamma_7656650.svd

Hjort, Mira "Djurskötare är ett farligt yrke" *Svenska Dagbladet*. 2012-06-17. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/djurskotare-ar-ett-farligt-yrke_7284513.svd

Holmberg, Claes-Göran & Ohlsson, Anders, *Epikanalys*. Lund: Studentlitteratur, 1999

"Intertextualitet, komparation och reception", *Böcker, böcker, böcker*, 2010-11-06, <http://www.bockerx3.com/2010/11/litteraturvetarskola-del-4.html>

Johansson, Sofia, ”Han köpte pizza och cigaretter medan Engla låg kvar i bilen”. *Expressen*. 2008-07-15, <http://www.expressen.se/nyheter/han-kopte-pizza-och-cigaretter-medan-engla-lag-kvar-i-bilen/>

Julander, Oscar . ”Advokaten: Han bara fattade tag i henne”. *GT*. 2012- 11-10.
<http://www.expressen.se/gt/advokaten-han-bara-fattade-tag-i-henne/>

Larm, Mikaela, ”Engla kom aldrig hem” *Dalarnas tidning*, 2008-04-06
<http://www.dt.se/brottsplats/1.3373355-engla-kom-aldrig-hem>

Lindstrand, Fredrik, *Gestaltning, konstruktion och meningsskapande i ungdomars arbete med film*, Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13–15 juni 2005. Konferensrapport publicerad elektroniskt på www.ep.liu.se/ecp/015/.

Linné Peter, ”Flickan var livrädd varenda sekund” *Göteborgsposten*. 2013-02-01-
<http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.1275901--flickan-var-livradd-varenda-sekund->

Meyer, Stephenie. *Twilight*. London: Atom, 2007

Nilsson, Ingemar & Mattsson, Anna.” Kidnappade Anna, 9 – döms till fängelse”. *GT*. 2013-02-25. <http://www.expressen.se/gt/kidnappade-anna-9---doms-till-fangelse>

Nilsson, Kerstin: ”Så blev han en mördare” *Aftonbladet*. 2008-04-15. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/engla/article11545356.ab>

Nodelman, Perry & Reimer, Mavis, *The Pleasures of Children's Literature*. Boston: Allyn & Bacon, 2003

Petersson, Claes ”Han verkar ha en mörk sida, men den har han aldrig visat” *Aftonbladet*. 2008-04-04, <http://mobil.aftonbladet.se/nyheter/engla/article11392350.ab?dxwIndex=3>

Perrault, Charles. ”Sagan om den lilla rödhättan” *Gåsmors sagor*, Avesta; Gidlunds, 1979

Propp, Vladimir. *Morphology of the folktale*. Austin: University of Texas Press, 1968

Propp, Vladimir, ”Undersagans transformationer”, *Modern litteraturteori. Från rysk formalism till Dekonstruktion*. Lund: Studentlitteratur, 2000

Rydén Per & Yrlid, Rolf. *Text och verklighet*. Lund: Studentlitteratur, 1992

”Rödluvan är 2600 år gammal” *Världens historia*, 2011-01-20. <http://varldenshistoria.se/dagligt-liv/kultur/rodluan-ar-2600-ar-gammal>

Salihu, Diamant. ”Peter, 58: 24-åringen sökte efter Anna, 9” *Expressen*. 2012-11-09
<http://www.expressen.se/nyheter/peter-58-24-aringen-sokte-efter-anna-9/>

Salihu, Diamant. ”Man anhållen för kidnappning av Anna” *GT*, 2012-11-09
<http://www.expressen.se/gt/man-anhallen-for-kidnappning-av-anna/>

Sjölund Jill & Åberg, Anna. ”Han åt Pizza efter mordet” *Aftonbladet*, 2008-04-14.
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/engla/article2249531.ab?service=print>

Skarin, Anna, Martikainen, Rebecka, Högström, Erik, ”Kvinna död i attack av varg på Kolmården” *Expressen* 2012-06-17. <http://www.expressen.se/nyheter/kvinna-dod-i-attack-av-varg-pa-kolmarden/>

Thurén Torsten, *Vinklad verklighet – journalisten, sanningen och fantasin*, Norstedts: Stockholm, 1986.

Victorzon, Andreas. ”Psykiatern: Han är en typisk seriemördare” *Aftonbladet*. 2008-04-14
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/engla/article11391848.ab>

Von Franz, Marie-Louise, *Arketyperiska mönster*. Solna: Centrum för Jungiansk psykologi, 2002

Von Franz, Marie-Louise, *Skuggan och det onda i sagan*. München: Kösel Verlag, 1985

Åkerman, Mikaela ”24-åring anhållen för människorov” *Svenska Dagbladet*, 2012-11-09.
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/24-aring-anhallen-for-manniskorov_7656626.svd